

V Cerknem na obisku pri laufarjih, v skupnih prostorih in garderobi Društva laufarija Cerkno.
Foto: Miloš Četrtrič, Cerkno, 7. 2. 2016 (pustna nedelja).

Izdelovalec mask Vid Prezelj: predstavitev izdelovanja v skupnih društvenih prostorih laufajev.
Foto: Miloš Četrtrič, Cerkno, 7. 2. 2016 (pustna nedelja).

PUSTNA NEDELJA MED CERKLJANSKIMI LAUFARJI

Strokovna ekskurzija SED, 7. februar 2016

Letos mineva 60 let od obnove cerkljanske laufarije, ene najbolj prepoznavnih pustnih skupin v Sloveniji. Člani Slovenskega etnološkega društva (SED) so se odločili, da s svojo prisotnostjo počastijo ta jubilej, in si za cilj svoje ekskurzije izbrali Cerkno. Vreme jim sicer ni bilo naklonjeno, a so se zjutraj vseeno v lepem številu zbrali v gostilni Pr' Štruklu v Cerknem, ki je za ta dan postala njihov »štab« in kjer sem se jim pridružila tudi sama. Skupaj smo se odpravili na obisk k laufarjem. Svoje prostore imajo nad Barom Gabrijel, zibelki festivala Jazz Cerkno. Fantje so bili ravno sredi priprave na dopoldanski nedeljski pustni sprevod, a so si vzeli čas in nam pokazali svoje prostore, kjer šivajo obleke, sestavljajo obtožnico ter hranijo kostume in maske ali larfe, kot jim rečejo v Cerknem. Slednje smo si lahko tudi nadeli. Član Društva laufarija Cerkno Danilo Sedej nam je povedal, kako potekajo priprave na laufarijo, šivanje oblek, pisanje obtožnice, koledovanje in pustni sprevodi. Priprave se začnejo kmalu po novem letu, lahko že prej, saj je treba nabrati mah, bršljan in smrečje za izdelavo pustnih kostumov pusta, ta bršljanovega in ta smrekovega, ki so vsako leto sveži. Štiri nedelje pred pustom se prvi laufarji – ta terjasti pojavijo na ulicah Cerknega, sprevod pa je potem vsako nedeljo daljši in na pustno nedeljo so v sprevodu prvič vsi laufarji. V predpustnem času obiščejo tudi nekatere okoliške vasi in koledujejo. Ljudje se jih še vedno razveselijo in radi darujejo kakšno domačo dobroto. Ta star se jim zahvali in zaželi dobro leto z besedami »de bi bla ripa bel debiela«. V laufariji

se nam je pridružil tudi domačin Vid Prezelj in nam predstavil postopek izdelave larf, ki so, razen ene, izrezljane iz lipovega lesa. Ta dejavnost je pred leti v Cerknem že povsem zamrla. Po smrti rezbarja Franca Kobala ni bilo nikogar, ki bi znal izdelati masko. Vid Prezelj se je z rezbarjenjem začel ukvarjati pred petimi leti, ko je bila v Cerknem organizirana rezbarska delavnica pod vodstvom Marjana Vodnika. Tam se je spoznal z osnovami rezbarstva, sledile so številne ure rezbarjenja in tudi že prve larfe, ki jih je izdelal za laufarje, poskrbel pa je tudi za obnovo nekaterih njihovih starejših larf. Lani je za Cerkljanski muzej izdelal larfe pusta, ta terjastega in ta starega, ki jih bomo uporabljali za občasne razstave in pedagoške programe. Za posamezno larfo porabi več kot 30 ur, odvisno tudi od lika, saj niso vse larfe enako zahtevne. Poleg Prezljja je v Cerknem in okolici še nekaj posameznikov, ki rezbarijo, tako da je, vsaj zaenkrat, še ena v preteklosti na Cerkljanskem močno razvita dejavnost znova obujena. Laufarji so nam postregli še z medico, potem pa smo počakali, da so se razvrstili v sprevodu, in se odpravili za njimi. Marsikdo od udeležencev ekskurzije jih je prvič videl v živo. Na Glavnem trgu jih je že pričakovala množica, čeprav ne tako velika kot pozneje na popoldanski obsodbi. Laufarski sprevod je zakrožil po cerkljanskih ulicah, mi pa smo po programu nadaljevali z ogledom muzeja.

Cerkljanski muzej je oddelek Mestnega muzeja Idrija s skoraj 40-letno tradicijo. Ogledali smo si obe stalni razstavi ter občasno fotografsko razstavo *Maska 2016*. Gre

* Milojka Magajne, prof. zgodovine in sociologije, muzejska svetovalka, Mestni muzej Idrija, oddelek Cerkljanski muzej, Bevkova 12, 5282 Cerkno; milojka.magajne@muzej-idrija-cerkno.si.

Maska – od začetka do končne izvedbe, lastnik in izvedba Vid Prezelj, v društveni prostorih cerkljanskih lafarjev.
Foto: Miloš Četrtnič, Cerkno, 7. 2. 2016 (pustna nedelja).

Skupinska fotografija cerkljanskih lafarjev.
Foto: Miloš Četrtnič, Cerkno, 7. 2. 2016 (pustna nedelja).

za bienalno prireditev, ki jo je Foto kub Cerkno v sodelovanju z muzejem prvič pripravil leta 1996 z namenom, da promovira lokalno pustno dediščino. Na letošnji natečaj se je odzvalo več kot 150 avtorjev iz 36 držav, ki motivov niso iskali le v pustnih in ostalih obrednih maskah, temveč tudi v takšnih, ki jih nosimo v vsakdanjem življenju.

Stalna razstava *Cerkljanska skozi stoletja* je pripoved o življenju na meji, na obrobju, ki je Cerkljane v stoletjih prekalilo v vztrajne, iznajdljive in malce posebne ljudi. Marsikatera družina še zmeraj obdeluje zemljo, čeprav so razmere za kmetijstvo v teh krajih daleč od optimalnih in to že dolgo ni več edina možnost preživetja. Posebni so seveda tudi lafarji, njim smo posvetili največ pozornosti. Predstavljeni so na stalni razstavi z naslovom *Pust je kriv! Pripoved o cerkljanskih lafarjih*, ki je bila odprta ob 50-letnici obnove lafarije v Cerknem.

Starejši pisni viri o lafarjih ne poročajo. Najstarejši je zapis, ki sega v leto 1944 in opisuje le pet lafarskih likov (Kuret 1944: 101). Kot druge pustne šege je tudi lafarija povezana z vero naših prednikov, v bistvu gre za preplet njihovih verovanj in načina življenja, ki se je skozi čas spreminjal in oplajal z novimi vsebinami ter s tem dobival vedno novo podobo (Leskovec 2003: 315).

Ustno izročilo pripoveduje, da je bil zadnji obred tik pred prvo svetovno vojno, sledila je večdesetletna prekinitev. Prva svetovna vojna, italijanska okupacija, druga svetovna vojna, ti prelomni časi so bili za lafarijo skorajda usodni. Lafarski obred in posamezni liki so živeli le še v spominu starejših vaščanov. Na pobudo Petra Breliha, domačina, ki se je v času italijanske zasedbe izselil v Jugoslavijo, ob pomoči dr. Nika Kureta z Inštituta za slovensko narodopisje in seveda ob sodelovanju lafarskega odbora v Cerknem je lafarija leta 1956 znova zaživela. Večino larf je takrat izdelal Rado Jelinčič, ki je Breliha in njegovo družino dobro poznal. Maske je najprej oblikoval v plastelinu, takšne, kot

so se jih spominjali Brelih in drugi starejši Cerkljani, ki so prihajali k njemu v Ljubljano. Ko so bili zadovoljni s končno podobo, jih je izrezljal še v lesu (Jelinčič 1986: 10). Masko lamanta je iz telečje kože izdelal Cerkljan Janko Pagon. Dve larfi za prvo lafarijo so si sposodili v Etnografskem muzeju, ker pa so ju morali vrniti, je naslednje leto manjkajoči izdelal Franc Kobal, poleg njiju pa tudi vse ostale, ki so sledile. Prvotnim 14 lafarskim likom so namreč dodali še 11 novih, večino v prvih letih po obnovitvi. Nekatere larfe so zamenjali različni liki. Prvotno naličje ta bršljanovega so leta 1958 dali novemu liku – ta smrekovemu, ta bršljanov pa je dobil novo larfo, ki jo je izdelal Kobal. Larfi ta pijanega in ta pijane, ki sta leta 1957 nastopali samostojno, sta bili leta 1958 združeni v ta koševi, za katero je potem Kobal naslednje leto izdelal drugi larfi. Leta 1968 so si zamislili marjetico, tri leta pozneje pa celo ta bršljanovega sina, ki se je obdržal le nekaj let, in še tretjega ta terjastega. Zadnji lik – oštr se je lafarjem pridružil leta 1997. Poleg najstarejših arhaičnih likov (pust, ta terjast, ta star, ta stara ...) imamo v lafariji tudi predstavnike različnih socialnih (gospod in gospa ...) in poklicnih skupin (ta loparjev, ta slamnat ...) ter takšne, ki predstavljajo človeške bolezni, posebnosti in lastnosti (ta krastov, ta žleht, ta pjan in ta pjana ...). Tudi sam obred se je v podrobnostih spreminjal; cesarsko-kraljeva sodnija se je povečala, ob sodniku so začeli nastopati tudi advokat, pisar in porotniki. Kalamoni – pustne obtožnice so postale vedno daljši. Prva leta so jih menda morali nositi kazat na milico, ki so ji morali predložiti tudi seznam, iz katerega je bilo razvidno, kdo nosi posamezno larfo. Nekajkrat je pust ležal na parah, a so to potem opustili, ker ni bilo del tradicije, so povedali nekdanji lafarji.

V 60. letih so bili vzponi in padci, težave s prostori, kadri in denarjem, a razen izjemoma so pustno obsodbo uprizorili vsako leto. Lafarski odbor je v letih 1965–1990 de-

loval v okviru Turističnega društva Cerkno, leta 1990 pa je bilo ustanovljeno Društvo laufarija Cerkno. Pogosto so bili brezdomci, zamenjali so kar deset različnih lokacij. Na desetine mladih fantov in tudi kako dekle so se v okviru laufarije spoznavali z dediščino domačega kraja in jo hkrati živeli. V letu 2014 je Vlada Republike Slovenije z odlokom razglasila cerkljansko laufarijo za živo mojstrovino državnega pomena (Spletni vir 1).

O tem, kako živa je danes laufarija, smo se lahko tudi sami prepričali. Po ogledu muzeja smo se namreč vrnili na Glavni trg, kjer se je že začela zbirati množica, da prisluhne letošnjemu sklepnemu dejanju – pustni obsodbi. Obtožnica – kalamon, ki so jo fantje zapisali v narečju, je prinesla obračun s preteklim letom, z vsem, kar je bilo slabo, napačno, neumno ... Za vse je kriv pust, je menil laufarski sodnik. No, poleg aktualne sodnije so se ob jubileju na odru spet predstavili tudi nekdanji sodniki, advokati in porotniki. Pust je skušal pobegniti, da bi se izognil kazni, a mu seveda ni uspelo. V nedeljo so mu še prizanesli, prizorišče je lahko zapustil skupaj z ostalimi laufarji, saj se sklepno dejanje – usmrtitev pusta, ko ta star udari pusta z *botam* po glavi, zgodi na pustni torek. Ko pusta odpeljejo, laufarji zaplešejo ob *ta kapcinarski*. To je glasba, kje se veseli del izmenjuje z žalostnim, ob prvem plešejo polko, ob drugem se od žalosti valjajo po tleh. S tem plesom se obred zaključí. Člani SED pa so svoj obisk v Cerknem zaključili s kosilom in prijetnim druženjem v gostilni Pr'Štruklu.

Literatura

MAGAJNE, Milojka, Ivana Leskovec: *Pust je kriv!: Pripoved o cerkljanskih laufarjih*. Cerkno: Mestni muzej Idrija, 2006.

KURET, Miklavž: Pustne šeme na Cerkljanskem. *Etnolog* 17, 1944.

LESKOVEC, Ivana: Cerkljanska laufarija. V: Jurij Fikfak et al. (ur.), *O pustu, maskah in maskiranju*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003, 315–326.

Arhivski vir

Cerkljanska laufarija, Arhiv Cerkljanskega muzeja, fasc. 1

Časopisni vir

JELINČIČ, Rado: Laufariji ob rob. *Primorske novice*, 4. 2. 1986, 10.

Spletni vir

Spletni vir 1: PIS: Pravno-informacijski sistem. Odlok o razglasitvi Cerkljanske laufarije za živo mojstrovino državnega pomena, 11. 4. 2014; <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODLO1778>, 13. 3. 2016.

Ustni viri

BAVCON, Jože, intervju, Cerkno, 1. 9. 2015.

ČUK, Jure, intervju, Cerkno, 30. 11. 2015.

OBID, Bojan, intervju, Cerkno, 18. 11. 2015.

PREZELJ, Vid, intervju, Cerkno, 7. 2. 2016.